

Kommunledningskontoret
Tjänsteskrivelse till kommunstyrelsen

Datum:
2025-08-12

Diarienummer:
KSN-2024-02598

Handläggare:
Anders Holm

Svar på motioner om att införa utmanarrätt från Jennie Claesson (L) och Therez Almerfors (M) och Sofia Andersson (M)

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta

1. **att** besvara motionerna.

Ärendet

Jennie Claesson (L) föreslår i en motion väckt vid kommunfullmäktiges sammanträde den 9 september 2024

- att införa utmanarrätt i Uppsala kommuns verksamheter och ge kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram riktlinjer hur utmanarrätten ska utformas.

Therez Almerfors (M) och Sofia Andersson (M) föreslår i en motion från samma datum

- att Uppsala kommun återinför en utmaningsrätt.

Beredning

Ärendet har beretts av kommunledningskontoret.

Föredragning

Utmanarrätt som begrepp är inte definierat i lag. Det är ett begrepp som uppkommit i samband med att enskilda eller företag velat att bland annat kommuner ska konkurrensutsätta delar av sin verksamhet som kanske inte tidigare varit konkurrensutsatta.

Utmanarrätt har tidigare funnits i Uppsala kommun men avskaffades 2015. Då konstaterades att utmanarrätten efter åtta år mer eller mindre hade spelat ut sin roll då väldigt få utmaningar hade inkommit. Ännu färre utmaningar hade lett till en faktisk upphandling. Kommunledningskontoret tog under 2015 fram en rapport om utmanarrätten. 78 utmaningar inkom till kommunstyrelsen. Av dessa ledde ett tiotal till att upphandling skedde. I samtal som kommunledningskontoret har haft med ett antal kommuner av jämförbar storlek under 2024 ges också en bild av att intresset från företagen generellt är ganska lågt. Av de utmaningar som kommer menar kommunerna att det är ovanligt att en upphandling av privata företag genomförs.

Det finns också lagregler som utmanarrätten måste förhålla sig till. Bland annat måste 2 kap. 8 § kommunallagen beaktas där det som utgångspunkt uppställs hinder för en kommun att gynna en enskild. Därtill måste upphandlingslagstiftningen beaktas. Sammantaget innebär det att den enskilde som vill att viss verksamhet ska konkurrensutsättas, inte kan tilldelas ett kontrakt därom utan att en regelrätt upphandling genomförts. I en sådan upphandling har den enskilde heller ingen förtur, utan kommunen måste tillämpa de upphandlingsrättsliga principerna, tex. den så kallade likabehandlingsprincipen.

Även utan att en utmaning lämnas in kan dock de kommunala verksamheterna genom omvärldsbevakning eller i dialog med marknaden hitta nya områden som kan lämpa sig för upphandling och därmed öka kvalitet och minska kostnader. Kommunen kontaktas nästan dagligen av företag som vill bli leverantörer till kommunen så ett stort intresse finns för detta. Det krävs inte heller en utmanarrätt, för att företag som önskar bli leverantörer kan bemötas på ett sätt där möjligheter visas på att kunna bli leverantör genom befintliga upphandlingar och genom att bli underleverantörer till befintliga leverantörer.

Uppsala kommun arbetar aktivt för att stärka företagens kunskap om upphandling och har en nära dialog med näringslivet. Ett framgångsrikt initiativ är branschråden, där intresserade företag får möjlighet att ställa frågor och fördjupa sin förståelse för kommunens upphandlingsprocesser. Att förbättra näringslivsklimatet är en prioritet, och effektivare upphandlingsprocesser spelar en central roll i detta arbete. Insatserna utgår från målområde sex: upphandling, i handlingsplanen för näringslivsprogrammet 2024–2027.

Mot bakgrund av ovanstående föreslås motionerna avslås.

Ekonomiska konsekvenser

Inga med föreliggande förslag till beslut.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 12 augusti 2025
- Bilaga 1, Motion om utmanarrätten från Therez Almerfors (M) och Sofia Andersson (M)
- Bilaga 2, Motion om att införa utmanarrätt från Jennie Claesson (L)

Kommunledningskontoret

Birgitta Pettersson
Stadsdirektör

Ingela Hagström
Utvecklingsdirektör och
biträdande stadsdirektör

Motion om att införa utmanarrätt i Uppsala kommun

Uppsala ska vara en företagsvänlig kommun där små som stora företag ges möjlighet att utvecklas och växa. Det är inte bara ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sin livsdröm utan är även en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge.

Trots detta befinner sig Uppsala kommun på plats 221 i Svenskt Näringslivs rankning av företagsklimatet 2023. Det är en liten förbättring jämfört med föregående år men långt ifrån tillfredsställande för Sveriges fjärde största kommun. Det finns mycket kvar att göra för att stimulera och förbättra möjligheterna för företagande i kommunen.

Ett sätt är genom att konkurrensutsätta kommunala verksamheter. När privata entreprenörer ges möjlighet att utföra offentliga tjänster leder det ofta till innovationer, ökad effektivitet och verksamhetsutveckling. Syftet med utmanarrätten är att pröva kommunens verksamheter både kostnads- och kvalitetsmässigt. Utmanarrätten är därför en viktig del i att vässa våra verksamheter och även ett sätt att skapa mångfald bland de som driver verksamheterna.

Utmanarrätten ger företag och anställda chansen att komma med nya idéer och metoder för att driva kommunal verksamhet. De som vill ta över en kommunal tjänst på entreprenad har rätt att utmana och kan även föreslå att en del av den kommunala verksamheten ska säljas. Vilka delar som kan utmanas är upp till varje kommun att bestämma. Det är dock viktigt att poängtera att vissa verksamheter, som myndighetsutövning och strategiska ledningsfunktioner, inte kan utmanas eftersom de enligt lag måste skötas av kommunen.

När en utmaning lämnas in måste kommunen utreda om det är möjligt och lämpligt att upphandla den specifika verksamheten. Kommunen kan då välja att antingen acceptera eller avslå utmaningen. Viktigt att poängtera är att om en verksamhet upphandlas och överlämnas till en privat aktör kvarstår kommunen som huvudman och har fortsatt ansvar för verksamheten.

Det är avgörande att de skattemedel som finansierar kommunens verksamhet används så effektivt som möjligt. Om en verksamhet kan drivas på ett kostnadseffektivt sätt med hög kvalitet spelar det mindre roll om den drivs av kommunen eller en privat aktör. Att införa utmaningsrätt i Uppsala är ett steg mot ett bättre företagsklimat. Det skulle också visa att Uppsala kommun är positivt inställd till företagande och värdesätter de idéer som företag kan bidra med för att förbättra kommunens verksamheter.

Med anledning av ovanstående yrkar Liberalerna:

att införa utmanarrätt i Uppsala kommuns verksamheter och ge kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram riktlinjer hur utmanarrätten ska utformas.

Jennie Claesson (L), ledamot

Svenskt Näringslivs ranking över företagsklimat

Kommun	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Knivsta	15	25	90	47	33	29	62	105	97	80
Älvkarleby	164	103	151	246	241	170	95	103	86	147
Tierp	160	141	128	110	239	174	138	209	172	158
Enköping	64	57	88	78	120	105	148	180	217	177
Håbo	71	99	116	187	203	175	206	162	188	212
Uppsala	123	171	185	213	199	195	212	232	247	221
Heby	162	204	101	133	139	226	248	256	246	264
Östhammar	154	188	224	256	251	259	270	266	266	272

Motion om utmanarrätten i kommunal verksamhet

Uppsala kommun ska vara en kommun som ständigt strävar efter att förbättra kvaliteten på sina tjänster samtidigt som kostnadseffektiviteten maximeras. Vi måste varje dag ta ansvar för att uppsalabornas skattemedel används så ansvarsfullt och effektivt som möjligt. Genom kostnadseffektivisering kan dessutom ekonomiska medel frigöras och läggas på andra nödvändiga insatser eller sänka skatten för att frigöra mer ekonomiska medel i det finansiella systemet samtidigt som uppsalaborna får en större ekonomisk frihet och handlingsutrymme.

För att uppnå kostnadseffektiviseringar och kvalitetshöjningar är det av stor vikt att vi öppnar upp för nya idéer och alternativa driftsformer. Genom ett införande av en utmanarrätt i kommunen kan externa aktörer få möjligheten att utmana kommunen i syfte att överta drift av kommunala verksamheter. Denna rätt ska omfatta alla kommunala verksamheter med undantag för:

- Myndighetsutövning.
- Strategiska ledningsfunktioner.
- Verksamheter som enligt lag eller förordning måste utföras av kommunen.

Genom att tillåta utmaningar skapar vi möjligheten att uppnå den högsta möjliga kvaliteten till den lägsta möjliga kostnaden, vilket ytterst gagnar uppsalaborna och deras plånböcker som via skattsedeln finansierar kommunens verksamheter. Utmaningsrätten blir också ett verktyg för verksamhetsutveckling och ett sätt att stimulera till en större mångfald av aktörer som driver och utvecklar kommunala tjänster.

Med hänvisning till ovanstående yrkar vi därför på att kommunfullmäktige beslutar

att Uppsala kommun återinför en utmaningsrätt.

Therez Almerfors (M)

Sofia Andersson (M)

Uppsala 2024-08-19

